

LÜCK, H. *Der Sachsenspiegel. Das berühmteste deutsche Rechtsbuch des Mittelalters.*

Darmstadt: Lambert Schneider Verlag, 2017, 176 s.

Jak je také uvedeno v podtitulu knihy, patří Saské zrcadlo nepochybně mezi nejvýznamnější středověké právní památky. Zároveň je i nejstarší německou prózou, která vznikla mezi lety 1220 a 1235 v podhůří Harzu. Impozantní publikace Heinera Lücka věnovaná Saskému zrcadlu je jednou z nejzajímavějších knih tohoto typu, která byla v posledních letech vydaná. Do určité míry navazuje na autorovy předchozí publikace věnované této problematice, které výrazně rozšiřuje a rozvíjí.⁸ Kniha je výsledkem autorovy dlouholeté práce věnované vzniku, fungování a rozšíření nejen Saského zrcadla, ale celého sasko-magdeburského práva, a to jak v Německu, tak i v Evropě. H. Lück je v současné době vedoucím katedry evropských, německých a saských právních dějin na Univerzitě v Halle. Zároveň působí v Saské akademii věd v Lipsku, kde řídí obsáhlý projekt věnovaný rekonstrukci rozšíření sasko-magdeburského práva ve východní Evropě.

Recenzovaná kniha je členěna do 8 kapitol, které jsou doplněné o glosář, bibliografii a rejstřík. Prvních šest kapitol vždy v závěru doprovází zvláštní tzv. „Portrét“, který příslušnou kapitolu doplňuje. Původní text Saského zrcadla je obsažen ve čtyřech částečně zlacených rukopisech, které se označují jako Drážďanský, Heidelbergský, Oldenburský a Wolfenbüttelský, dále pak téměř v 470 nejrůznějších opisech a dalších fragmentech. Manuskripty (tzv. *codices picturati*) jsou bohatě iluminovány a poskytují tak čtenáři neocenitelné informace. Právě vhodné příklady a paralely v textu používá Lück jako ilustraci při svém výkladu a poskytuje čtenáři bližší náhled do života tehdejší společnosti. Detailně čtenáři objasňuje i obsah jednotlivých vyobrazení, přičemž poukazuje na ikonografické prvky jako např. odlišnost oděvů mezi jednotlivými osobami, která je jak barevná, tak i vnější. Jednotlivé atributy např. odlišují od sebe svobodné dívky, vdané ženy a vdovy. Knížecí soudce je vyobrazen s kloboukem apod. Tyto doprovodné obrázky přitom čtenáři názorně ilustrují jednotlivá ustanovení tohoto právního díla. Kniha obsahuje celkem 120 barevných ilustrací, což nepochybně přispívá jak k estetickému prožitku, tak i k snazšímu chápání obsahu jednotlivých vyobrazení, která sledovaný text doplňují.

V první části nazvané „Saské zrcadlo – středověká právní kniha“ autor popisuje prostředí a společenské podmínky jeho vzniku a přibližuje čtenáři prostředí, které je v něm reflektováno. Lück zpochybňuje vžitou premisu o tom, že kniha vznikla na hradě Falkensteinu,

⁸ LÜCK, H. *Über den Sachsenspiegel. Entstehung, Inhalt und Wirkung des Rechtsbuches* (= Veröffentlichungen der Stiftung Schlösser, Burgen und Gärten des Landes Sachsen-Anhalt. 1). Halle an der Saale: Janos Stekovics, 1999, (2., rozš. vyd. Döbel (Saalekreis): Janos Stekovics, 2005).

a to vzhledem k tomu, že její autor musel mít k dispozici obsáhlou právnickou literaturu, na kterou se odvolává. Vyslovuje se spíše tedy pro předpoklad, že měl Reggow při sepisování knihy k dispozici klášterní knihovnu, a naznačuje, že by se mohlo jednat o zaniklý klášter ve vesnici Altzella u Míšně. Následně pak v tzv. doplňujícím „Portrétu“ představuje osobu jeho autora, kterým byl Eike von Reggow, jeho původ a vzdělání. Další „Portrét“ přibližuje národ Sasů, za jejichž příslušníka se Eike považoval. Národ popisuje za využití ilustrací a odkazů ve vlastním textu Zrcadla. Druhá kapitola „Saské právo – původ a tradování“ je primárně zaměřena na sledování historie vzniku jednotlivých variant či opisů původního textu, který postupem doby získal předmluvu, jinou grafickou strukturu a tedy i délku a došlo k různým drobně odlišným mutacím textu. Autor též poukazuje na hodnotu celého textu z hlediska vývoje jazyka. Čtenář je dále velmi srozumitelně seznámen s tím, jak v době vzniku tohoto díla bylo právo chápáno. Autor vysvětluje, jaká byla představa o původu a hierarchii práva. Dokládá ji slovy z textu „Got ist selve recht, dar umme is em recht lef“ (Bůh je sám právo, proto je mu právo milé; s. 37). Kapitulu doplňuje portrét, v němž je přiblížena postava Karla Velikého, který byl určující postavou středověku a jeho práva v této oblasti Evropy. Následující kapitola „Pozdní středověk v obraze – venkovská společnost“ se zaměřuje na život na vesnici, neboť, jak autor knihy zdůrazňuje, zde kolem roku 1300 žilo na území Svaté říše římské okolo 80–90 % veškerého obyvatelstva. Právní vztahy, které zde vznikaly, měly tedy zásadní význam, o čemž svědčí i ustanovení Saského zrcadla. Autor v této kapitole barvitě líčí strukturu společnosti, v jejímž středu stál král, který byl světským ochráncem papeže a církve jako celku. Právě tento vztah mezi králem a papežem, světskou a církevní mocí determinoval celou středověkou společnost. Návazně je pak věnována pozornost jednotlivým orgánům, jejichž prostřednictvím se tento vztah realizoval. Jako příklad autor uvádí soud a průběh soudního řízení, potrestání viníka, ale i sňatek, manželství a rodinu. Dále je pozornost věnována úpravě lenního práva, které upravovalo vztahy mezi vazalem a jeho pánem. Na tuto kapitolu navazuje portrét Friedricha II., který měl nezastupitelnou úlohu při formování středověké státnosti zejména v době života Eike von Reggowa a tak řada ustanovení z oblasti tehdejšího „ústavního“ práva je spojena s jeho osobou. Další tzv. „Speciál“ je věnován tak řečené teorii štítů (Heerschildordnung), určující hierarchii středověké společnosti, kterou zobrazuje s pomocí sedmi štítů v čele se štítem královským. Další kapitola „Fascinace detailem – právní představy a oblasti života“ přibližuje čtenáři středověký život v jeho jednotlivostech. Nejprve je zdůrazněn vizuální rozdíl mezi svobodnými a nesvobodnými obyvateli tak, jak jsou rozlišeni v jednotlivých dochovaných textech. Podobně pak autor ukazuje i na další vyobrazení jednotlivých událostí běžného života jako je např. koupel. Navazující „Speciál“ je zaměřený na výklad koexistence dvou universálních mocí středověku zosobněných císařem a papežem. Tato tzv. teorie dvou mečů říkala, že Bůh věnoval jak císaři i papeži jeden meč se stejným oprávněním k vládnutí. V navazující kapitole „Cesta do moderního světa – harmonizace s učeným právem“ autor zdůrazňuje, že Saské zrcadlo je fascinující zejména z toho důvodu, že „žádný právní text neplatil po tak dlouhou dobu a neměl tak obrovský vliv na právní řád jako Saské zrcadlo“ (s. 118). Tento původní text byl následně rozvíjen glosami, které jej doplňovaly a v dané době přizpůsobovaly aktuálním poměrům. Největší význam měl v tomto směru Johann von Buch (asi 1290 – okolo 1356), který velmi obsáhle glosoval zemské právo obsažené v Zrcadle. Osobě Johanna von Buch je pak věnován následný „Portrét“, který přibližuje čtenáři jeho život a glosátorskou činnost. Následující třetina

publikace se zaměřuje na působení Saského zrcadla na celý proces kolonizace a na právní kulturu střední Evropy, kterou ovlivnila. Kapitola „Mezi Labem a Dněprem – rozšíření Saského zrcadla“ je věnována jeho vlivu na další právní knihy a jeho používání v ostatních oblastech Německa a Evropy. Vliv této knihy můžeme zaznamenat nejen ve střední Evropě, ale i v jejích východních částech a Pobaltí. Kapitulu doplňuje „Portrét“ jehož objektem je Christoph Zobel (1499–1560), který se o rozšíření Zrcadla velmi zasloužil tím, že tuto knihu poprvé vydal tiskem v roce 1535/1537. Zobel převedl původní text do tehdejší němčiny, která se používala v oblasti Lipska, kde působil. Vytvořil tak text, který zpopularizoval a zpřístupnil soudům a úředním institucím obsah Saského zrcadla. Následující kapitola „Německé právo na Východě – politická instrumentalizace a nové začátky“ se zaměřuje na zneužití textu v době národního socialismu, kdy Saské zrcadlo zosobňovalo tzv. Německé právo a stalo se velmi výhodným objektem pro nacistickou propagandu. Autor si pak všimá nového vědeckého výzkumu, který začal po druhé světové válce. Závěrečná kapitola „Saské zrcadlo dnes – výzkum a aktuální právo“ zdůrazňuje jeho význam pro pochopení vzniku a historie práva v Německu.

Publikace je vydařeným a velmi čtivým příspěvkem k pochopení vývoje evropských právních dějin. Toto mnohovrstevnaté téma najde jistě řadu čtenářů nejen mezi laiky, ale i mezi právními historiky.

Petra Skřejpková

doi: 10.14712/2464689X.2018.54